

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه غیر حضوری خاوران
مقاله پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان:

شاخصه های تربیت استبدادی (تحمیلی)

پژوهشگر:
راضیه رجبی

شماره طلبگی:
۹۲۱۲۲۰۸۹۸۰

نیمسال اول
پائیز ۱۳۹۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

تربیت به معنای پرورش دادن و تهذیب است و از اساسی ترین و ابتدایی ترین نیاز بشر است. فرزندان که به خوبی از تربیت بهره مند گردند آثار و ثمرات نیکویی در زندگی والدین ایجاد می کنند. در خانواده های مستبد و خود رأی، پدر و مادر بدون شناسایی الگوهای صحیح، بی توجه به فرزندان خواسته های خود را بر فرزندان القا می کنند. والدین با سخت گیری و اجبار که راه صحیحی برای درونی سازی امور اخلاقی در فرزند نیست آنان را وادار به انجام کاری می کنند در صورتی که باید راه رفاقت و نرم خویی در پیش گرفت نه خشونت و سخت گیری- امر و نهی زیاد و صریح که فرزندان را به کار اخلاقی یا ترک کار غیر اخلاقی وادار کنند. توبیخ و سرزنش به گونه ای که پدر و مادر از هیچ خطا و لغزشی چشم پوشی نمی کنند. به ازای هر خطا فرزند خود را توبیخ و سرزنش می کنند. آنان فکر می کنند با توبیخ کردن وی را به پرهیز از تکرار خطا و انحراف عقلی وادار می سازند. تحقیر و تمسخر که عوارض شدید و خطرناکی از ناحیه آن به کودک می رسد تا پایان عمر بر او اثر می گذارد. افراط در تنبیه نه تنها اثر مثبتی از خود به جا نمی گذارد بلکه میل به اصلاح در کودک به وجود نمی آورد که این عوامل باعث ایجاد عقده های روانی و بیماری های روحی و کمبود شخصیت در فرزندان می شود.

واژگان کلیدی: تربیت، والدین، مستبد، بیماری های روحی.

مقدمه

تربیت، اساسی ترین، ضروری ترین و ابتدایی ترین نیاز بشر است. در تمامی جوامع و فرهنگ ها روی این مسأله تکیه فوق العاده ای می کنند. تربیت صحیح و کامل عبارت است از احیای تمام تمایلات مادی و معنوی. مربی لایق کسی است که موازنه جسم و جان را در نظر بگیرد همان طور که به سلامت جسم کودک متوجه است سلامت روان او را مراقبت کند و بذریعۀ ایمان و فضیلت را از دوران اول زندگی در نهاد او بریزد و او را به درستی و پاکی پرورش دهد. کودک روحیه بسیار حساس و ظریفی دارد. اطراف او پر از انسان های مختلف و با اخلاق متفاوت و گوناگون و با رفتارهای ناهمگون می باشد. امکان دریافت همه نوع رفتار و کردار و گفتار از اطرافیان را دارد. بسیاری از عوارض روانی و بدبختی های زندگی که باعث ناخوشی روحی و عصبی می شود و گاهی منجر به جنون یا خودکشی می شود معلول انحطاط اخلاق و انحراف از هیجانات انسانی است. از این رو تربیت را باید یکی از ارکان مهم سعادت برشمرد و این مسأله را نباید تنها در دایره محدود فرد خلاصه نمود بلکه سعادت فرد و جامعه منوط به تربیت است و انسان بخش عظیمی از فعالیت های خود را از طریق تعلیم و تربیت می آموزد و برخلاف سایر جانداران می تواند پیشرفت کرده، مراحل کمال خود را طی کند یا در مسیر انحراف و سقوط قرار گرفته و عقب گرد کند. بنابراین در خانواده هایی که والدین دارای مشکلات اخلاقی هستند در تربیت فرزندان دچار مشکلات عدیده ای می شوند از جمله این خانواده ها، خانواده مستبد می باشد که خود بزرگ بینی و خودرأیی از ویژگی های مهم این خانواده ها می باشد. این خانواده ها برای فرزندان جایگاهی قائل نیستند و در تصمیم گیری و برنامه ریزی، ذره ای آن ها را حساب نمی آورند. این پژوهش بر آن است که شاخصه های خانواده مستبد را بیان کند که چه آثار سوئی در فرزندان ایجاد می کند.

۱- مفهوم شناسی تربیت و استبداد

۱-۱- تربیت

تربیت مصدر باب تفعیل (ر ب ب) یا (ر ب و) و به معنای پروردن و تهذیب است.^۱ رب الولد: کودک را پرورش داد و بزرگ کرد.^۲ افزودن، رشد و نمو.^۳ پیوستگی مربی و متربی در فرآیند تربیت.^۴ ایجاد کردن تدریجی چیزی تا رسیدن آن به سر حد کمال است.^۵ ترب الولد: پرورش داد،^۶ زیادت. ربیانی: وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا.^۸ بپرورند.^۹ سرپرستی و پرورش دادن.^{۱۰}

۱-۲- استبداد

استبداد مصدر باب استفعال از ماده (ب د د) به معنای انفراد در هر امری و اختصاص دادن آن به خود بدون مشارکت دیگران.^{۱۱} استبداد یا حکومت استبدادی را نوعی اقتدار پنداشته اند که دارای خصوصیات است از جمله فقدان محدودیت های مرسوم یا قانونی در حوزه اقتدار برای اعمال قدرت.^{۱۲} به خودی خود به کاری قیام کردن، خودکامگی.^{۱۳}

۱- مصطفوی، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۴، ص ۲۳.

۲- بندرریگی، المنجد، ج ۱، ص ۵۳۶/ابن منظور، لسان العرب، ج ۵، ص ۹۹.

۳- جوهری، الصحاح، ج ۱، ص ۷۸.

۴- ابن فارس، مقاییس اللغة، ج ۲، ص ۳۸۱.

۵- جمعی از نویسندگان، دائرة المعارف قرآن، ج ۷، ص ۶۴۹.

۶- لويس، فرهنگ بزرگ جامع نوین، ج ۱، ص ۶۳۳.

۷- قرشی، قاموس قرآن، ج ۳-۴، ص ۴۸.

۸- سوره اسراء، آیه ۲۴.

۹- یاحقی، فرهنگنامه قرآنی، ج ۲، ص ۷۸۰.

۱۰- بندرریگی، معجم الوسیط، ص ۶۹۰.

۱۱- طریحی، مجمع البحرین، ج ۱، ص ۴۷/ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۳۳۷.

۱۲- سعیدیان، دایره المعارف بزرگ نو، ج ۱، ص ۶۰۱.

۱۳- حسینی دشتی، معارف و معاریف، ج ۱، ص ۷۰۰.

نمی‌رود و حتی خداوند متعال که حق مجبور کردن بندگان خود را دارد، به صورت تکوینی آنها را به پیمودن مسیر هدایت مجبور نکرده است. بنابراین باید با فرزند راه رفاقت، نرم خویی و ملامت در پیش گرفت نه خشونت و سخت گیری.

۲- امر و نهی زیاد و صریح که پدر و مادر بر آنند که با این کار بهتر می‌توانند فرزندان را به کار اخلاقی یا ترک کار غیر اخلاقی وادار کنند. باید‌ها و نبایدهای مکرر پدر و مادر در مقام تربیت فرزند، دستورهای پی در پی آن‌ها برای تربیت اخلاقی فرزندان و توصیه‌های مستقیم در مقام مشاوره‌های اخلاقی نمونه‌هایی از این شیوه است.

۳- توبیخ و سرزنش به گونه‌ای که پدر و مادر گاهی از هیچ خطا و لغزشی چشم‌پوشی نمی‌کنند و به ازای هر خطایی فرزند خود را توبیخ و سرزنش می‌کنند. آن‌ها گمان می‌کنند نتیجه تمام فعالیت‌های پیشین هم چون اجبار و الزام و امر و نهی و ... در این مرحله به بار می‌نشیند و می‌توانند با توبیخ کردن لغزش‌ها، وی را به پرهیز از تکرار خطا و انحراف قبلی اش وادار سازند. اگر کودک روش ناپسندی دارد پدر و مادر باید عاقلانه و بدون اهانت به شخصیت فرزند، راه صحیح را به او نشان بدهند و از عمل ناپسندش بازدارند.

۴- تحقیر و تمسخر کردن که از همه آفات تربیت شاید دشوارتر و بدتر است و خطر بسیار سنگینی به روح و روان کودک دارد و نوعی تنبیه روح است که عوارض شدید و خطرناکی که از ناحیه تحقیر به کودک می‌رسد تا پایان عمر در روح او اثر گذاشته، در صورتی که ظرفیت بالایی نداشته باشد، ذره ذره آب می‌شود.

۵- افراط در تنبیه اعم از بدنی و غیر بدنی سازنده نیست و اثر مثبتی از خود به جا نمی‌گذارد و میل به اصلاح را در کودک به وجود نمی‌آورد. بلکه کودک به خاطر ترس از تنبیه ممکن است از انجام آشکار و عمل خلاف اجتناب کند ولی آن را در پنهانی انجام دهد و گاه از ترس تنبیه به فریب کاری و دروغ‌گویی و یا ریاکاری متوسل گردد. در صورتی که اگر تنبیه به موقع، متناسب،

اندازه و به جا انجام پذیرد اثر سازنده دربر خواهد داشت. در این صورت تنبیه علاوه بر اصلاح فرد خطاکار نسبت به اطرافیان جنبه عبرت آموزی دارد.

در نتیجه بر والدین لازم است به مسائل و نیازهای روحی و روانی فرزندان خود اهمیت ویژه ای قائل شوند که فرزندان گرفتار عقده های روانی و بیماری های روحی و مشکلات اخلاقی نشوند و بدانند که تنها وظیفه والدین این نیست که فقط شکم اطفالشان را از انواع غذاهای مختلف پر کنند و به آن ها لباس های زیبا و شیک بپوشانند بلکه مهم ترین وظیفه آنان این است که روح کودکان را سرشار از مهربانی ها و محبت ها سازند و بتوانند نسلی نیکو تربیت کرده و تحویل جامعه اسلامی دهند.

فهرست منابع

* قرآن کریم

منابع فارسی:

۱. ارگانی بهبهانی، محمود، فرهنگ تربیت فرزند در اسلام، چاپ اول، قم، انتشارات پیام مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف)، ۱۳۷۹.
۲. اسماعیلی یزدی، عباس، فرهنگ تربیت، چاپ اول، قم، انتشارات دلیل ما، ۱۳۸۱.
۳. امینی، ابراهیم، اسلام و تعلیم و تربیت، چاپ چهارم، قم، مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۹۱.
۴. بهمنی، اصغر، دانستنی هایی برای مادران، چاپ پنجم، قم، انتشارات سعید نوین، ۱۳۸۵.
۵. پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، دایره المعارف قرآن کریم، ج ۷، چاپ دوم، قم، مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۸.
۶. حسین زاده، علی، خانواده موفق، چاپ چهارم، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رحمت الله علیه)، ۱۳۹۶.
۷. حسینی دشتی، مصطفی، معارف و معاریف، ج ۱، چاپ اول، تهران، سپیده موی اندیشه، ۱۳۹۳.
۸. خسروانی شریعتی، مقدم و جمعی از دوستان (گروه فرهنگ و ادب بنیاد پژوهش های اسلامی، فرهنگ نامه قرآنی، ج ۲، چاپ سوم، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی، ۱۳۸۹.
۹. رسولی محلاتی، سیدهاشم، غررالحکم و دررالکلم آمدی، ج ۲، چاپ دهم، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۶.

۱۰. سعیدیان، عبدالحسین، دایره المعارف بزرگ نو، ج ۱، چاپ اول، تهران، علم و زندگی، ۱۳۸۵.

۱۱. شمسی کهریزی، عباس، آغوش مهر، چاپ اول، قم، انتشارات میراث ماندگار، ۱۳۸۵.

۱۲. صفایی حائری، علی، تربیت کودک، چاپ دوم، تهران، انتشارات لیلۀ القدر، ۱۳۸۷.

۱۳. فلسفی، محمدتقی، کودک از نظر وراثت و تربیت، چاپ سوم، قم، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۱.

۱۴. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۳-۴، چاپ یازدهم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶.

۱۵. مروجی طبسی، محمدجواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت (علیهم السلام)، چاپ هجدهم، قم، مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۹۱.

۱۶. نیکخو، مهدی، گلبرگ زندگی، قم، انتشارات مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۷.

منابع عربی:

۱. ابن فارس، احمد، معجم المقاییس فی اللغة، بیروت، دارالفکر، بی تا.

۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۱-۵، چاپ پنجم، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۳۰ق.

۳. انیس، ابراهیم، فرهنگ المعجم الوسیط، مترجم: محمد بندرریگی، چاپ دوم، قم، انتشارات اسلامی، ۱۳۸۶.

۴. جوهری فارابی، نصر اسماعیل، الصحاح، ج ۱ و ۵، چاپ سوم، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی، بی تا.

۵. حرعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعۀ، ج ۲۰، چاپ ششم، تهران، مکتب الاسلامیه، ۱۴۰۳ق.

۶. الطریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، ج ۱، چاپ سوم، تهران، انتشارات مرتضوی، ۱۳۷۵.
۷. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۱۰۴، چاپ پنجم، تهران، انتشارات کتابچی، ۱۳۸۴.
۸. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۴، چاپ سوم، لبنان، مرکز نشر آثار علامه مصطفوی، ۱۴۳۰ق.
۹. معلوف، لوئیس، فرهنگ بزرگ جامع نوین، مترجم: احمد سیاح، ج ۱، چاپ پنجم، تهران، انتشارات اسلام، ۱۳۸۴.